

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/ Issue 8 (Ağustos/ August 2022), s. 179-194.
Geliş Tarihi-Received: 07.07.2022
Kabul Tarihi-Accepted: 20.07.2022
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1141864

***Luğât-ı Müteḳāribe ve Müteşābihe ve Müterādife*'deki Farsça Atasözlerine Türkçe Karşılıklar**

The Turkish Equivalents to the Persian Proverbs in Luğât-ı Müteḳāribe ve Müteşābihe ve Müterādife

Yasin YAYLA*

Öz

Farsçanın Türkçe ile olan münasebeti Eski Türkçe dönemine kadar uzanmaktadır. Bu münasebet neticesinde iki dil arasında birçok kelime alışverişi olmuştur. Bu alışverişi neticesinde Türkçeye Farsçadan birçok kelime geçtiği gibi Farsça aynı zamanda Arapça kelimelerin Türkçeye geçmesine de kaynaklık etmiştir. Farsça ve Türkçe arasındaki bu alışveriş atasözleri gibi yapılar da görülmektedir. Bu çalışma, Farsça ve Türkçe atasözleri arasındaki bahse konu münasebeti ortaya koyabilecek bazı atasözlerini ele almaktadır. Söz konusu Farsça atasözleri, Millet Kütüphanesi Ali Emiri Koleksiyonuna 197 demirbaş numarası ile kayıtlı müellifi belli olmayan 10 varaktan müteşekkil *Luğât-ı Müteḳāribe ve Müteşābihe ve Müterādife* adlı risalenin "ba'z-ı ḍurūb-ı emsāl ve ta'birāt-ı fārsiyye" başlıklı bölümünden alınmıştır. Bu bölümde toplam 86 adet atasözü bulunmaktadır. Bu çalışmada, müellifin kaydettiği Farsça atasözleri, Latin harfli çeviri yazıya aktarılmış ve söz konusu atasözleri çeşitli Farsça kaynaklardan tespit edilmiştir. Sonrasında Türkçeye tercüme edilen atasözlerinin ifade ettiği durumu Türkçede ifade eden atasözleri de kaynakları belirtilerek ayrıca gösterilmiştir. Çalışmaya konu 86 atasözünün 28'inin Türkçede kullanılan biçimi tespit edilememişken kalan 58'inin aynı veya farklı biçimlerde Türkçede müstamel olduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Türkçe, Farsça, atasözü.

Abstract

The relationship between Persian and Turkish dates back to the Old Turkish period. As a result of this relationship, many words were exchanged between the two languages. As a result of this exchange, many words were transferred to Turkish from Persian, and Persian also became a source for Arabic words to be transferred to Turkish. This exchange between Persian and Turkish is also seen in linguistic structures such as proverbs. This study deals with some proverbs that can reveal the aforementioned relationship between Persian and Turkish proverbs. The Persian proverbs used in this study are taken from the section entitled "ba'z-ı ḍurūb-ı emsāl ve ta'birāt-ı fārsiyye" in the treatise *Luğât-ı Müteḳāribe ve Müteşābihe ve Müterādife*. Registered in the Ali Emiri Collection of the Millet Library with the inventory number 197, the work, whose author is unknown, consists of 10 leaves. There are 86 proverbs in this section. In this study, the Persian proverbs recorded in the work were transcribed in Latin letters and identified from various Persian sources. Afterwards, the proverbs are translated into Turkish. The Turkish proverbs that express the situation expressed by a Persian proverb are also identified and shown along with their sources. While 28 of the 86 proverbs used in this study

* Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kırklareli/Türkiye, e-posta: yasinayla@klu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5726-884X.

could not be identified in Turkish, it is understood that the remaining 58 are used in Turkish in the same or different forms.

Keywords: Turkish, Persian, proverb.

Giriş

Türklerle İrânî halkların ilişkileri MÖ. 8. yüzyıla kadar uzanmaktadır (Kızılözen, 2019, s. 20). İrânî halkların doğrudan Türklerle olmasa bile yapı olarak Türkçeye benzer bir dil konuşan Elâmlarla karşılaştıkları zaman, MÖ. 2. binin başlarına kadar götürülebilir; fakat bu konuda elde güçlü veriler bulunmamaktadır (Balci, 2014, s. 39). Eski Türkçe ile Yeni Farsçanın birbiriyle münasebetinin olduğunda şüphe yoktur. Farsçadan Türkçeye kelimeler geçtiği gibi Türkçeden de Farsçaya kelimeler geçmiştir. Kızılözen; *Farsçada Türkçenin En Eski İzleri* adlı eserinde, Yeni Farsçadan önceki dönemlerde de Farsçaya Türkçe üzerinden kelimeler geçtiğini iddia etmektedir. Bu kelimelerden bazıları şunlardır: Ön Türkçe **yanak* > Far. *çāneh* (Kızılözen, 2019, s. 78), Ön Türkçe **yariq* > Far. *çāreh* > Tür. çare (Kızılözen, 2019, s. 85). Türkçe Farsça ilişkilerinin gelişmeye başladığı dönem Samaniler [819-1005] dönemidir. Bu dönemin Farsça edebî eserlerinde *türk*, *hakan*, *hatun* gibi Türkçe kelimeler kullanılmaya başlanmıştır (Azmun, 2007, s. 24). İki dil arasındaki karşılıklı alışverişte Farsçadan da Türkçeye birçok kelime geçmiştir. Orta Türkçe döneminde hız kazanan Farsça-Türkçe münasebetleri 20. yüzyıla kadar Türkçenin edebî dilindeki tesirini korumaya devam etmiştir (Özçelik, 2002, s. 1033).

Farsça, Türkçeye birçok kelime vermiştir: Tür. ab < Far. *āb*, Tür. abat < Far. *ābād*, Tür. abdest < Far. *ābdest*. Aynı zamanda, Farsça; *cennet*, *rahmet* gibi son harfi "açık t"li olan ve *ramazān*, *hazret* gibi aslı *dād*lı olup /z/ olarak telaffuz edilen Arapça kelimelerin Türkçeye geçişlerine kaynaklık etmiştir.¹

Münasebetleri milattan önceye kadar götürülebilecek olan Farsça ve Türkçe arasındaki bu alışveriş, atasözleri gibi yapılarda da görülmektedir. Alemdar'ın da dediği gibi: Atasözü ve benzeri yapıların her biri, onlarca yılda binlerce zihinden süzülerek ait oldukları milletin mazisinin mührünü üzerinde taşıyan bir öz hâline gelmiş ve küçük yapılarıyla millî hafızanın bir ürünü olarak maziden ana, andan da atıye uzanan bir şuur taşıyıcısı olmuştur. Öyle ki bu hikmetli sözler, bazen koca bir ömürde bile edilemeyecek bazen de bir ömrün bitmesine sebep olacak bir tecrübeyi birkaç kelimenin sırtında taşımaktadır (Alemdar, 2019, s. 114). Atasözlerinin bu yapısı gereği, Farsça-Türkçe arasındaki ilişkinin yalnızca bir kelime alışverişinden ibaret olmadığı aynı zamanda, bir kültür alışverişini de muhtevi olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

Bu çalışmada, Farsça ve Türkçe atasözleri arasındaki bahse konu münasebeti ortaya koyabilecek bazı atasözleri ele alınmaktadır. Söz konusu Farsça atasözleri, Millet Kütüphanesi Ali Emiri Koleksiyonu 197 numaraya kayıtlı *Luġāt-ı Mütekaribe ve Müteşabihe ve Müterādife*² adlı müellifi belli olmayan 23 Rebiulevvel 1292 [=29 Nisan 1875] tarihinde kaleme alınan 10 varaklık bir risaleden alınmıştır. Eser, dört ayrı bölümden oluşmaktadır. 8 varaklık birinci bölüm toplam 695 madde başını muhtevi yakın anlamlı kelimeler sözlüğüdür. İkinci bölüm, "ba'z-ı luġāt-ı mütekaribe ve mütezâdde-yi 'arabiyye'" başlığıyla toplam 33 kelimedenden oluşan yedi satırlık bir zıt anlamlı kelimeler bölümüdür. Eserin üçüncü bölümü "ba'z-ı dırüb-ı emşâl ve ta'birât-ı 'arabiyye'" başlığıyla 63 atasözünden ibaret olan bir buçuk sayfaya tekabül eden bir kısımdan ibarettir. Çalışmamıza konu olan son bölüm ise "ba'z-ı dırüb-ı emşâl ve ta'birât-ı fârsiyye" adlı bölümdür. 86 atasözünü muhtevi olan bu bölüm bir varaktan müteşekkildir. Eserin hem Arapça atasözlerini hem de Farsça

¹ Daha geniş bilgi için bk. (Yayla, 2021, ss. 176-195).

² Eser, kütüphane kataloġuna *Luġāt-ı Mütekaribe ve Müteşabihe ve Müterādife* adı ile kayıtlıdır.

atasözlerini muhtevi olan bölümlerinde söz konusu atasözlerinin sadece Arapça ve Farsçadaki şekilleri verilmiş olup Türkçe karşılıkları verilmemiştir.

Çalışmada izlenen usul

Bu çalışmada, müellifin *Luğāt-ı Mütekaribe ve Müteşābihe ve Müterādife* adlı risalesinin “ba‘z-ı dūrūb-ı emşāl ve ta‘bīrāt-ı fārsiyye” adlı bölümünde kaydettiği 86 adet Farsça atasözü çeviri yazı ile Latin harflerine aktarılmıştır. Latin harflerine aktarılan atasözleri, Ali Ekber Dihhuda’nın *Emsāl ü Hikem* adlı kaynağı başta olmak üzere çeşitli Farsça kaynaklardan tespit edilmiştir. Şayet atasözlerinin farklı biçimleri varsa bu farklı biçimler dipnotta belirtilmiştir. Metin içinde, Farsça kısımlar koyu ve eğik olarak yazılmıştır. Farsça atasözlerinin Türkçe tercümelemleri, bir alt satırda köşeli parantez içinde verilmiştir. Söz konusu atasözlerinin ifade ettiği durumu Türkçede ifade eden atasözleri ise kaynakları belirtilerek üçüncü satırda eğik olarak gösterilmiştir. Eğer Farsça atasözünün Türkçeye tercümesi aynı zamanda Türkçede kullanılan bir atasözü ise köşeli parantez içindeki kısım eğik olarak yazılmıştır.

Metnin çeviri yazıya aktarılmasında takip edilen imla esasları şöyledir:

Farsça kısımlar çeviri yazıya aktarılırken Farsçadaki “kısa a”ların tamamı /e/ sesi ile gösterilmiştir. Türkçede nasıl ki /ı/ ve /i/ seslerinden farklı olarak bir /ê/ (kapalı e) varsa Farsçada da /î/’den farklı olarak /ê/ (uzun kapalı e) sesi bulunmaktadır. “Yâ-yı meçhule” denen bu ses bugünkü İran Farsçasında kullanılmasa da Afganistan’da kullanılmakta ve konuşmada /î/ sesinden ayırt edilmektedir (Şahinoğlu, 1997, s. 14). Bu sesi ayırt etmek için şu kelimeler örnek verilebilir: *rêş* ‘yara’, *rîş* ‘sakal’ (Steingass, 1892, s. 603); *sêr* ‘tok’, *sîr* ‘sarımsak’ (Steingass, 1892, s. 715); *şêr* ‘aslan’, *şîr* ‘süt’ (Steingass, 1892, s. 772). Bu hususlar dikkate alınarak bu çalışmada Farsça kelimelerin imlasında /ê/ (uzun kapalı e) sesleri gösterilmiştir. Farsça isim ve sıfat tamlamalarında, belirtilen (muzâf ‘tamlanan’) kelimenin sonunda *yâ-yi izâfet* ‘tamlama y’si’nden (hâ-yı gayr-i melfûz / hâ-yi resmiyyeden) sonra *yâ-yi ebter* ‘kesik (kuyruksuz) y’, Türkçede iki ünlü arasına yardımcı y ünsüzü (yâ-yi miyâncî) girmesi kuralıyla da örtüşmesi (Hüdâyî ve Kaçalin, 2016, s. 14) dolayısıyla gösterilmiştir. Mesela: *tuhfe-i dervêş* değil *tuhfe-yi dervêş*, *goşe-i ferâget* değil *goşe-yi ferâget*.

Metin

1. *ân-câ ki ‘eyân-est çî hâcet beyân-est*

[=Ayan olana beyan gerekmez.]

Görünen köy kılavuz istemez (Tokmak, 2001a, s. 13)

2. *eblehî guft ve kâhilî bâ ver kerd* (Dihhuda, 1984, s. 79)

[=Ebleh söyler ve tembel inanır.]

Bozacının şahidi şıracı (Tokmak, 2001a, s. 47)

3. *ez kufr-i* [10a/08] *iblis meşhûr-ter* (Dihhuda, 1984, s. 79; Roebuck, 1824, s. 87)

[=(Onun küfrü) İblis’in küfründen daha meşhurdur.]

4. *evvel endêşe ângehî guftâr* (Dihhuda, 1984, s. 314; Roebuck, 1824, s. 111)

[=Önce düşün sonra söyle (Albayrak, 2009, s. 751)]

³ *ebleh guft ve dêvâne bâver kerd* (Roebuck, 1824, s. 71); *eblehî guft ve çhमेķî bâ ver kerd* (Tokmak, 2001a, s. 47).

5. evvel te'âm âhîr kelâm⁴ (Dihhuda, 1984, s. 314)

[=Evvel taam sonra kelam (Şinasi & Ebû 'z-Ziyâ, 1302, s. 67).]

6. ez berây-i yek [10a/09] şikem minnet-i dû kes ne-bâyed keşîd⁵

[=Bir mide için iki kişinin minneti çekilmez.]

İki el bir baş içindir⁶ (Yasin Yayla, 2017, s. 983); Er isen, mert isen acından öl; tek namert hasise minnet etme (Ensar Alemdar, 2018, s. 733); Keliğimi keserim de keçeciye minnet etmem (Çayköy *Niksar -To.) (Kaçalın, 2019, s. 162); Minnetle gül koklama, dikenini sancar seni (*Bala -Ank.) (Kaçalın, 2019, s. 181).

7. âmeden be-irâdet reften bā-icâzet (Dihhuda, 1984, s. 44; Roebuck, 1824, s. 109)

[=Gelmek iradet, gitmek icazetle (Yasin Yayla, 2017, s. 983).]

Gelmek elinizde ama gitmek elinizde değil (Tokmak 2001:12); Gelmek misafirin, gitmek hane sahibinin elinde (Albayrak, 2009, s. 470).

8. ez dost yek işâret [10a/10] ez mâ be-ser devîden (Dihhuda, 1984, s. 131; Hümâm-ı Tebrîzî, 1972, s. 136; Roebuck, 1824, s. 83)

[=Dosttan gelen bir işaret ona canı gönülden koşmamıza yeter.]

Bu atasözü şu hadis-i şerifle de tercüme edilebilir: Kulum bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak varırım (Ebû 'l-Hüseyin Müslim, 2014a, s. 161).

9. in çâh ve in rêsmân (Dihhuda, 1984, s. 332; Roebuck, 1824, s. 117)

[=İşte kuyu işte halat.]

Halep orada ise arşın burada (Tokmak, 2001a, s. 44), İşte kılıç, işte baş (meydan); İşte tirpan, işte yılan (Albayrak, 2009, s. 567).

10. eger yâr ehl-est kâr sehl-est (Dihhuda, 1984, s. 231; Roebuck, 1824, s. 101)

[=Eğer yâr iş ehli olursa kâr kolaylaşır (Ensar Alemdar, 2018, s. 936).]

11. ez esb [10a/11] firo-âmed ve ber òer be-nişest (Dihhuda, 1984, s. 100; Roebuck, 1824, s. 79)

[=Attan indi eşeğe bindi (Tokmak, 2001a, s. 22).]

12. ber her-i h^vud suvâr şud⁷

[=Kendi eşeğine bindi.]

İşini yoluna koydu. (Tokmak, 2001a, s. 130; Yasin Yayla, 2017, s. 985)

⁴ evvel te'âm be'de kelâm (Roebuck 1824:71).

⁵ (Dihhuda: 1984, s. 105). ez berây-i yek şikem minnet-i dû kes ne-tuân keşîd (Roebuck, 1824, s. 80).

⁶ "İki el bir baş içindir" atasözünün Türkçe Sözlük'te manası 'ancak kendi geçimini sağlayabilenler, başkalarına yardım edecek bir durumda değildir' (Türkçe Sözlük, 2011, s. 1162) şeklindedir. Bu mana üzerinden düşünüldüğünde söz konusu Farsça atasözünün Türkçedeki karşılığı "iki el bir baş içindir" atasözü olamaz gibi görünse de Ömer Asım AKSOY'un Atasözleri Sözlüğü'nde "iki el bir baş içindir" atasözünün manası şöyledir: "Allah insana çalışıp kazanarak yaşayabilmesi için güç vermiştir, el kol vermiştir. Bunlar iyi kullanılmalı, başkasının yardımına muhtaç kalınmamalıdır." (Aksoy, 1993a, s. 322). Bu durumda söz konusu Farsça atasözü için Kâmûs-ı Fârsî'de verilen mana doğrudur. Türkçe Sözlük'teki mana da öteki kaynaklardaki manalar dikkate alınarak düzeltilmelidir.

⁷ ber her-i h^vud nişânden (Dihhuda, 1984, s. 418)

13. *pursān pursān be-ke'be* [10a/12] *reften be-tuvān*⁸ (Dihhuda, 1984, s. 502)
[=Sora sora Kâbe'ye varılır.]
Sora sora Kâbe bulunur (Tokmak, 2001a, s. 75).
14. *berg-i sebz-est tuófe-yi dervêş* (Dihhuda, 1984, s. 426; Roebuck, 1824, s. 134)
[=Dervişin hediyesi gazel yaprağıdır.]
Çam sakızı çoban armağanı (Tokmak, 2001a, s. 56).
15. *tū mār rūst ne-şevēd be-sūrūh ne-mī-reved* (Dihhuda, 1984, s. 537; Roebuck, 1824, s. 161)
[=Yılan doğrulmayınca deliğine giremez (Tokmak, 2001a, s. 225)] [10a/13]
16. *tīrī ki ez kemān ref t ber ne-gerded*⁹
[=Atılan ok geri dönmez (Tokmak, 2001a, s. 89)]
Son pişmanlık fayda vermez (Hasan-ı Şu'ûrî, 2019, s. 191)
17. *tenhā be-kāzī be-reved*¹⁰
[=Kadıya yalnız gider.]
Kadıya yalnız giden sakalını sıvazlayarak çıkar (Albayrak, 2009, s. 586).
18. *te'cīl nêko nīst meger der* [10a/14] '*emel-i ðeyr*'¹¹
[=Hayırlı iş dışında acele iyi değildir.]
Hayır işi geri bırakma (Albayrak, 2009, s. 508); *Hayır işi uzatma, şerre döner; şer işi uzat ki hayra dönsün* (Albayrak, 2009, s. 509); *Hayır işi uzat, şerre dönsün; şer işi uzat, hayra dönsün.* (-Gaz.) (Kaçalın, 2019, s. 133), *Şer işi uzat hayra dönsün, hayır işi acele et şerre dönmeyin.* (Gündüzbey *Yeşilyurt -Ml.) (Kaçalın, 2019, s. 205).
Bu atasözünün kaynağı şu hadis-i şerif olmalıdır: Hayırlı işleri yapmakta acele ediniz (Ebû 'l-Hüseyn Müslim, 2014b, s. 166).
19. *şābit kēdem be-şuḥbet-i bed bed ne-mī-şevēd*¹²
[=Kötü ile konuşmakla iyiye kötülük gelmez.]
Arap eli öpmekle dudak kararmaz (kara olmaz) (-Bt.; Anamas *Eğridir -Isp.; Yukarı Çiğil *İlgin -Kn.; *Ünye -Or.) (Kaçalın, 2019, s. 42).
20. *şānī-yi işneyn ūc ibn 'unuḡ-est* (Roebuck, 1824, s. 171)
[=İkinin ikincisi Unuk oğlu Uc¹³ dur.]
21. *şemer* [10a/15] *ez direht-i bīd ne-bāyed cus*¹⁴ (Dihhuda, 1984, s. 573)
[=Söğüt ağacında meyve aranmaz.]

⁸ *pursāde be-ke'be mī-tuvān ref t* (Roebuck 1824:151).

⁹ *tīrī ki ez kemān cest ber ne-gerded* (Dihhuda 1984:537), *tīrī ki ez kemān ceste bāz ne-mī-gerded* (Roebuck 1824:170).
tīr-i refte bāz neyāyed (Hasan-ı Şu'ûrî, 2019, s. 191)

¹⁰ *tenhā be-kāzī refte-est* (Dihhuda 1984:554), *tenhā pês-i-kāzī revī rāzī āyī* [=Kadının huzuruna yalnız giden razı döner] (Roebuck 1824:167).

¹¹ *te'cīl bed est lēk der ḥeyr nēkost* [=Acele kötüdür lakin hayırlı işte iyidir] (Dihhuda, 1984, s. 548).

¹² *şābit kēdem be-guft-i kesī-yi bed ne-mī-şevēd* (Roebuck 1824:171).

¹³ İsrailiyat kaynaklı efsanevi bir dev (Bozkurt, 2012, s. 34).

¹⁴ *ebr eger āb-i zindegi bārid; hergiz ez şāḡ-i bīd ber ne-ḡ'urī* (Sa'dī-yi Şirāzī, 1864, s. 17, 2022a, s. 1. bâb, 4. hikâye)
[=Bulut abıhayat yağdırsa dahi söğüt dalından asla meyve yiyemezsin (Sa'dī-yi Şirāzī, 1980, s. 327).]

Tavuk sağılmaz, söğüt yakılmaz, güveye güvenilmez (-Hak.) (Kaçalın, 2019, s. 209); *Zehirden şifa olmaz* (Yasin Yayla, 2017, s. 986); *Zehirden şifa, kahpeden vefa gelmez* (*Kandıra -Kc.) (Kaçalın, 2019, s. 229).

22. *çeşm-i rûst be-çeşm-i çep muhtâc ne-şevd*

[=Sağ göz sol göze muhtaç olmasın.]

Allah sağ gözü sol göze muhtaç etmesin (Tokmak, 2001a, s. 99).

23. *çāh mī-numāyed ve rāh [10a/16] ne-mī-numāyed* (Dihhuda, 1984, s. 607)

[=Kuyu (engel olunacak iş) yapar ama yol göstermez (çözüm bulmaz).]

24. *ceng-i evvel bih zi şulh-i ūhîr-est* (Dihhuda, 1984, s. 587)

[=İlk harp son musalahadan iyidir (Yasin Yayla, 2017, s. 986).]

25. *hesûb ki pâk-est ez muhâsebe çî bâk-est* (Dihhuda, 1984, s. 695; Sa' dî-yi Şîrâzî, 1864, ss. 27-28, 2022a, s. 1. bâb, 16. hikaye)

[=Hesabı temiz olanın teftiş ve murakabeden ne korkusu olur? (Sa' dî-yi Şîrâzî, 1980, s. 341)] **[10a/17]**

Hesabı pak (temiz) olanın yüzü ak olur (Albayrak, 2009, s. 529; Kaçalın, 2019, s. 138).

26. *hukm-i hâkim merg-i mufûcât* (Dihhuda, 1984, s. 699; Roebuck, 1824, s. 195)

[=Hâkimin hükmü ani ölüm [gibi]dir.]

27. *hâkim be-suḥun-i rostūyi mī-gîred be-suḥun-i rostūyi rehâ ne-mī-kuned*¹⁵

[=Hâkim köylünün sözüyle yakalar ama onun sözüyle bırakmaz.] **[10a/18]**

28. *h^vud-bîn hudâ-bîn ne-bûşed*¹⁶

[=Bencil, dindar olmaz.]

29. *h^vuş hūy hemêşe h^vuş me'ûş est* (Dihhuda, 1984, s. 761)

[=Huyu güzel olanın yaşayışı da güzeldir]

30. *her hemân [10a/19] her est pâlâneş diger est*¹⁷ (Dihhuda, 1984, s. 737)

[=Eşek aynı eşek, semeri başka.]

Eşek aynı eşek ama çulu değişmiş (Tokmak, 2001a, s. 116).

31. *her çî dâned kıymet-i nuql u nebât*¹⁸ (Dihhuda, 1984, s. 726)

[=Eşek şekerin kıymetini ne bilir.]

Eşek hoşaftan ne anlar (Tokmak, 2001a, s. 115).

32. *h^vâb birûder-i [10a/20] merg-est* (Dihhuda, 1984, s. 746)

[=Uyku, ölümün kardeşidir (Albayrak, 2009, s. 848; Tokmak, 2001a, s. 117)]

¹⁵ *hâkim be-suḥun-i rostūyi gîred ammâ rehâ ne-kuned* (Dihhuda, 1984, s. 687).

¹⁶ *h^vud-bîn hudâ-bîn ne-buved* (Dihhuda, 1984, s. 754).

¹⁷ *her hemân her est pâlâneş bedel şude est* (Roebuck, 1824, s. 205).

¹⁸ *her çî dâned behâ-yi kend u nebât* (Roebuck, 1824, s. 203).

33. *dest-i şikeste kâr kuned dil-i şikeste kâr ne-mî-kuned*¹⁹

[=Kırık el çalışır, kırık kalp çalışmaz.]

Kolu kırık işlemiş, gönlü kırık işlememiş (**Bor -Nğ.*; **Silifke -İç.*) (Kaçalın, 2019, s. 169).

34. *dest ber ter-keş zede*²⁰

[=Eli tirkeşinde.]

Eli yayda, gözü okta tirendaz (Ensar Alemdar, 2018, s. 1075).

35. *der ki [10a/21] ne-dārī derbān çi mî-kunī* (Dihhuda, 1984, s. 795; Kılıç, s. 2019-50; Roebuck, 1824, s. 227)

[=Olmayan kapıda kapıcı ne yapar?]

Sen bir garip Çingene'siñ telli turna neñe lazım? (Yasin Yayla, 2017, s. 988)

36. *dervêş u kenā 'et der goşe-yi ferūğ et*

[=Derviş ve kanaat feragat köşesindedir.]

Dervişe bir lokma bir hurka gerek (Albayrak, 2009, s. 343).

37. *der miyân-i ceng nerh [10a/22] mî-pursed*²¹

[=Savaşın ortasında vergi sorar.]

Pencere köftü var, her şeyin bir vakti var. (*Hacıahmetler *Sütçüler -İsp.*) (Kaçalın, 2019, s. 194), *Terazi var tartı var, her şeyin bir vakti var* (Aksoy, 1993a, s. 447).

38. *dêvâne bâş tâ ğemm-i tû dîgerûn h^vurend*²² (Roebuck, 1824, s. 241)

[=Gamını ellerin çekmesi için deli ol.]

*Akıllı olup dünyanın kahrını çekeceğine deli ol da dünya senin kahrını çeksin.*²³

39. *dîdār-i dost meze-yi 'umr est*

[=Dostun yüzü hayatın tadıdır.]

Mülâkât-ı ahbâb, neşve-yi hayâtıdır (Yasin Yayla, 2017, s. 988).

40. *der hâne-yi [10a/23] mûr şebnemî tûfûn-est* (Dihhuda, 1984, s. 785)

[=Karınca yuvasında bir çiğ damlası tufandır.]

Serçeye çubuk beredir (Albayrak, 2009, s. 783; Kaçalın, 2019, s. 200; Yasin Yayla, 2017, s. 988).

41. *rûh-rû şuhbet-i nâ-cins 'ezâbîst elîm* (Dihhuda, 1984, s. 876; Hâfız-ı Şîrâzî, 2022, 367. gazel, 2. beyit; Roebuck, 1824, s. 248)

[=Ruha ağyarın sohbeti elim bir azap (Gölpınarlı, 1968, s. 373).]

¹⁹ *dest-i şikeste be-kâr mî-reved dil-i şikeste be-kâr ne-mî-reved* [=Kırık el işe gider, kırık kalp işe gitmez] (Dihhuda, 1984, s. 809), *dest kâr-i dil ne-mî-kuned dil kâr-i dest mî-kuned* [=El, kalbin işini yapamaz; kalp, elin işini yapar] (Roebuck, 1824, s. 227).

²⁰ *dest ber ter-keş zed* (acayıp, övünülecek bir iş yapıldığında kullanılır) (Hasan-ı Şu'ûrî, 2019, s. 226; Muzaffer Kılıç, 2019, s. 250)

²¹ *der miyân-i ceng nerh-i muşehheş kerden* (Dihhuda, 1984, s. 797), *der miyân-i deryâ gerd mi-h^vâhed* [=Denizin ortasında toz ister.] (Roebuck, 1824, s. 221).

²² *dêvâne bâş tâ ğemm-i tû 'âkilân h^vurend* [=Deli ol da gamını akıllılar çeksin] (Dihhuda, 1984, s. 852).

²³ Halk arasında çokça kullanılan bir söz olmasına rağmen yazılı bir kaynaktan tespit edilememiştir.

Nadan ile sohbet etme, gir kapıyı rezele; nadan ile sohbet etmekten ariflere taş taşımak daha hayırlıdır (Albayrak, 2009, s. 714).

nādān ile mücālesedür ehl-i dānişe; dünyāda çāšnisi cehennem 'azābınun (Nābî, 2011, s. 809).

42. nîş-i dirûz ve ser-i kûçek [10a/24] nişân-i ehmekîst (Dihhuda, 1984, s. 885)

[=Uzun sakal ve küçük baş ahmaklık alametidir.]

Uzun boylu, uzun sakallı; ahmak olur (Şinasi & Ebû 'z-Ziyâ, 1302, s. 104).

Bu atasözüyle *Marifetname'*deki şu kısım aynı manaları ifade etmektedir: *Başı küçük aklı az; Olsa ona deme râz* (Erzurumlu İbrahim Hakkı, 1984, s. 85), *Lihye tavil olsa ger; Sahibidir bî-hüner* (Erzurumlu İbrahim Hakkı, 1984, s. 86).

43. zebân der dehâneş guzâş²⁴

[=Dilini ağızından çıkardı.]

44. suhen-i rûst ez dêvâne bi-şnev²⁵

[=Doğru sözü deliden işit.]

Deliden al uslu haberi (Tokmak, 2001a, s. 160).

45. suhen [10a/25] âyine-yi merd-i suhen-gost (Dihhuda, 1984, s. 950)

[=Söz, söyleyenin aynasıdır.]

Söz, adamın mihengidir (Albayrak, 2009, s. 797).

46. şutur ki 'elef mi-şvâhed gerden derûz mî-kuned (Dihhuda, 1984, s. 1019)

[=Yem isteyen deve boynunu uzatır.]

Deveye ot lazımsa boynunu uzatır (Yasin Yayla, 2017, s. 989); *Burç yiyecek deve boynunu uzatır* (Mansurlu *Feke -Ada.) (Kaçalın, 2019, s. 70).

47. şêr ez mûr- [10b/01] -çe mî-gurêzed (Dihhuda, 1984, s. 1043)

[=Arslan karıncadan kaçır.]

48. şulhî ki hest bâ 'iş-i renciden diger²⁶

[=Başkasını inciten bir barış.]

49. şeyd-râ çün ecel âyed sūy-i şeyyād [10b/02] reved²⁷ (Abdurrahman-ı Câmî, 898, s. 356; Roebuck, 1824, s. 296)

[=Eceli gelen av, avcıya gider.]

Eceli gelen (yeten) keçi çoban dayağına söykenir (sürtünür) (Ensar Alemdar, 2018, s. 645).

50. tebîb-i mihrbân ez dîde-yi bî-mâr ufted²⁸

²⁴ zebân der dehân-i kesî guzâştan [=birisinin ağızındaki dili çıkarmak] (Dihhuda, 1984, s. 893).

²⁵ suhun-i râst-râ ez dêvâne bi-şnev (Dihhuda, 1984, s. 953), suhun-i râst-râ dêvâne bi-şnev (Dihhuda, 1984, s. 876; Roebuck, 1824, s. 267).

²⁶ şulhî ki hest mâye-yi renciden diger (Dihhuda, 1984, s. 1059).

²⁷ şeyd-râ çün ecel âyed pey-i şeyyād reved (Dihhuda, 1984, s. 1061).

²⁸ tebîb-i mihrbân ez dîde-yi bî-mâr mî-şvâhed (Dihhuda, 1984, s. 1067), tebîb-i mihrbân ez dîde-yi bî-mâr mî-ufted (Roebuck, 1824, s. 298).

[=Nazik doktor hastanın gözünden düşer.]

51. *zūlm-i zālīm ber ser-i evlād-i zālīm* [10b/03] *mī-reved* (Dihhuda, 1984, s. 1080)

[=Zalimin zulmü evladının başına geçer.]

Dedesi koruk yemiş, torununun dişi kamaşmış (Albayrak, 2009, s. 328).

52. *zērif zērif-rū ne-mī tuvāned dīd*²⁹

[=Zarif, zarifi göremez.]

53. *ğeyret-i merdī ne-dārī zen me-ğVāh*

[=Erkeklik kuvvetin yok, kadın isteme.]

54. *feryād-i* [10b/04] *şegāl vebāl-i şegāl-est* (Dihhuda, 1984, s. 785; Roebuck, 1824, s. 313)

[=Çakalın çığılığı çakalın vebalidir.]

Bülbülün çektiği dili belasıdır (Yasin Yayla, 2017, s. 990).

55. *kelem incū resīd ve ser be-şikest* (Dihhuda, 1984, s. 116; Hâkânî, 1375, s. 809)

[=Kalem buraya ulaştı ve ucu kırıldı.]

56. *kedr-i levzīne her kucū dāned* (Dihhuda, 1984, s. 1157) [10b/05]

[=Eşek, badem helvasından ne anlar.]

Eşek hoşaftan ne anlar; içer suyunu, bırakır tanesini (Albayrak, 2009, s. 436).

57. *kālāy-i bed be-rīş-i şāhibeş*³⁰ (Dihhuda, 1984, s. 1186)

[=Kötü mal sahibinin ayıbıdır.]

Kalp akçe sahibinindir (Yasin Yayla, 2017, s. 990).

58. *goşt-i her dendān-i seg* (Dihhuda, 1984, s. 1331; Roebuck, 1824, s. 340)

[=Eşek eti, köpek dişi.]

59. *gedā be-gedā rehmet be-ğudā* (Dihhuda, 1984, s. 1268; Roebuck, 1824, s. 330)

[=Dilenme dilenciye, rahmet Allah'a.]

60. *lāf-i* [10b/06] *merdī me-zen ki merdī nīst* (Dihhuda, 1984, s. 1350)

[=Adamlıktan bahsetme, laf adamlık değildir.]

61. *lāf-i kār eclāf-est* (Dihhuda, 1984, s. 1357)

[=Övünmek rezilliktir.]

Övünen öküz sıçağan olur; övünge adam en sonra önüne bakar (Albayrak, 2009, s. 753).

62. *lāyik-i her her ne-bāşed efsen*³¹

[=Taç/padişahlık her eşeğin layığı değildir.]

²⁹ *herif herif ħVud-rā ne-mī tuvāned dīd* (Dihhuda, 1984, s. 1080).

³⁰ *kālāy-i bed be-rīş-i ħāvend* (Steingass, 1892, s. 1008).

³¹ *lāyik-i her her ne-bāşed zi şefrān* (Dihhuda, 1984, s. 1361).

63. men ez âsiyâ mî-âyem o mî-güyed ki [10b/07] **nevet nîst**³²

[=Ben değirmenden geliyorum diyorum, o nöbet yok diyor.]

Ben: "Misafir almam" derim. Sen: "Eşeğimi nereye bağlayayım" dersin. (*İlgın -Kn.) (Kaçalın, 2019, s. 269), Misafir seni hana koyan yok. -Okumu, yayımı nere koyayım? (*Keban -El.) (Kaçalın, 2019, s. 385).

64. men mî-güyem âsmân o mi-güyed rêsmân³³ (Roebuck, 1824, s. 363)

[=Ben diyorum gök yüzü o diyor halat.]

Ben derim bayram haftası o der mangal tahtası (Albayrak, 2009, s. 236).

65. mîhmân gerçi 'ezîz est ve-lêkin [10b/08] **çû nefes hêfe mî-sâzed eger âyed u bîrîn ne-reved**

[=Misafir her ne kadar kıymetli olsa da boğaza takılan, girip de çıkmayan nefes gibidir.]

Misafirin iyisi geçer gider kış gibi, misafirin kötüsü oturur baykuş gibi. (*Gümüüşhacıköy - Ama.) (Kaçalın, 2019, s. 181).

66. melâ şuden çî âsân âdem şuden [10b/09] **çî muşkil** (Roebuck, 1824, s. 362)

[=Molla olmak ne kolay, âdem olmak ne zor.]

67. miñnet-zede-rû ez her teref seng âyed

[=Her taraftan taşlanmış.]

Dokuz köyden kovulmuş (Aksoy, 1993b, s. 729).

68. nân bi-dih tû nâm ber-ârî (Roebuck, 1824, s. 372)

[=Ekmek ver, nam al.]

69. ne ez ân [10b/10] **hemîrî ne ez îrî feñrî**

[=Ne o hamurdan, ne bu mayasız ekmekten.]

Ne hamur, ne petir; ne toya yarar, ne yasa [=Ne hamur, ne ekmek; ne düğüne yarar, ne yasa]; *Ne kokar, ne bulaşır* (Biray, 1999, s. 78).

70. nâ-merd zened hemîşe lâf-i merdî (Roebuck, 1824, s. 371)

[=Namert her zaman mertliği ile övünür.]

71. vefû dâñ ez seg [10b/11] **bâyed âmüht**³⁴

[=Sadakati itten öğrenmek gerek.]

72. veqt-i şulh ender miyân ve veqt-i ceng ender kenâr

[=Sulh vakti ortada, cenk vakti kenarda.]

Ekmek buldun giriş, iş buldun sıvış (İskeçe -Yunanistan); Ekmek buldun ye, dayak buldun kaç (*Havza -Sm.) (Kaçalın, 2019, s. 103).

³² ez âsiyâ men miyâyem tû mî-güyî pestâ nîst (Dihhuda, 1984, s. 97), men âsmân mî-güyem ü rêsmân (Muzaffer Kılıç, 2019, s. 434), men âsmân mî-güyem ü rêsmân mî-güyed (Hasan-ı Şu'ûrî, 2019, s. 331)

³³ men âsmân mî-güyem o rêsmân mî-güyed (Hasan Şu'ûrî, 2019, s. 331); men mî-güyem h'âce-em tû mî-güyî çend tâ beççe dâñ [=Ben diyorum hadımım, sen diyorsun oğul uşaktan ne haber] (Tokmak, 2001a, s. 241)].

³⁴ vefû dâñ-râ ez seg bâyed âmüht (Dihhuda, 1984, s. 1889).

73. *her çi*^[10b/12] *kunī be-ḥ^Vud kunī der heme nêk u bed kunī*³⁵

[=Kişi ne ederse kendi[si]ne eder, gerek iyi gerek fena (Yasin Yayla, 2017, s. 992).]

Kişi ne ederse kendisine eder (Albayrak, 2009, s. 646).

74. *her ki bā-nūḥ nişined çi ğemm ez fū fūneş* (Dihhuda, 1984, s. 1951; Sa' dî-yi Şîrâzî, 2022b, 37. gazel, 9. beyit)

[=Nuh ile oturan tufanından ne korkar.]

Nuh gemisine binen, tufandan korkmaz (Albayrak, 2009, s. 726).

75. *her çi*^[10b/13] *ez dost mî-resed ḥū bes⁶*

[=Dosttan gelen her şey hoştur.]

Dosttan zarar gelmez (Albayrak, 2009, s. 367).

76. *her çi der beğdād est māl-i ḥelīfe* (Dihhuda, 1984, s. 1920)

[=Bağdad'da olan her şey halifenin malıdır.]

77. *her 'eyb ki sulūān* ^[10b/14] *be-pesended huner est* (Dihhuda, 1984, s. 1932; Sa' dî-yi Şîrâzî, 1864, s. 5, 2022c, dibace, 31).

[=Padişahın hoş gördüğü ayıp hüner yerine geçer (Sa' dî-yi Şîrâzî, 1980, s. 312).]

78. *hemîn murde hemîn goristān*

[=Aynı ölü aynı mezar.]

Böyle duanın böyle olur aminî. Aynı tas aynı hamam (Tokmak, 2001a, s. 263).

79. *hem-sāye ez ḥāl-i hem-sāye āgūh est* (Dihhuda, 1984, s. 1992) ^[10b/15]

[=Komşu komşunun hâlinde bilir (Yasin Yayla 2017:992).]

Komşu komşudan huy kapar, ayranına su katar (Albayrak, 2009, s. 653).

80. *hemedān dūr-est kez be-cāst* (Dihhuda, 1984, s. 1991)

[=Hemedan uzakta Kez burada.]

81. *hezār dost kem est yek-duşmen bisyār*³⁷ (Roebuck, 1824, s. 299)

[=Bin dost azdır bir düşman çoktur (Tokmak, 2001b, s. 260).]

Dost bin ise azdır, düşman bir ise çoktur (Albayrak, 2009, s. 365).

82. *hem-rāh* ^[10b/16] *kesī bāş ki hem-rāh tū bāşed* (Dihhuda, 1984, s. 1991)

[=Yoldaşın olanla yoldaş ol.]

83. *yānī yānist u ḥesāb ḥesāb* (Dihhuda, 1984, s. 2031)

[=Dostluk dostluktur ve hesap hesap.]

Dostluk başka alışveriş başka (Tokmak, 2001a, s. 265).

³⁵ *her çi kunī be-ḥ^Vud kunī ger heme nêk u bed kunī* (Roebuck, 1824, s. 58); *her çi kunī be-ḥ^Vud kunī nêk ve yā ki bed kunī* (Dihhuda, 1984, s. 1923; Roebuck, 1824, s. 385); *her çi kunī be-ḥ^Vud kunī* (Tokmak, 2001a, s. 257).

³⁶ *her çi ez dost mî-resed nêgüst* (Dihhuda, 1984, s. 1916; Roebuck, 1824, s. 385).

³⁷ *hezār dost endek est yek-duşmen bisyār* (Dihhuda, 1984, s. 1976).

84. *yek-hâne* [10b/17] *dü mihmân ne-gunced*

[=Bir eve iki misafir sığmaz.]

Misafir misafiri sevmeyiz, ev sahibi ikisini de (Albayrak, 2009, s. 709). *Olamaz bir hanede mihman mihman üstüne* (Yasin Yayla, 2017, s. 992).85. *yekî-râ bi-gîr ve yekî-râ de'vâ kun*³⁸

[=Birini tut birini dava et.]

86. *yekî ez bâm uftâd ve dîgerî-râ gerden şikest* (Dihhuda, 1984, s. 2052)

[=Biri çatıdan düştü ötekisi boynunu kırdı.] [10b/18]

Gördüğün işin mazarratı başkasına dokunur (Yasin Yayla, 2017, s. 992).**Sonuç**

Çalışmaya konu 86 atasözünün 28'inin Türkçede kullanılan biçimi tespit edilememişken kalan 58'inin aynı veya farklı biçimlerde Türkçede müstamel olduğu anlaşılmaktadır.

Söz konusu 58 atasözünün 13'ü Farsçadan Türkçeye veya Türkçeden Farsçaya tercüme edilmiş olarak anlaşılabilir şekilde birbirinin aynıdır. Örneğin: *evvel endêşe ângelhî guftâr* [=Önce düşün sonra söyle.], *evvel te'âm âhîr kelâm* [=Evvel taam sonra kelam.], *âmeden be-irâdet reften bâ-icâzet* [=Gelmek iradet, gitmek icazetle.], *h^vâb birâder-i merg-est* [=Uyku ölümün kardeşidir.].

Bazı atasözleri hemen hemen bir dilden ötekisine tercüme denilebilecek kadar benzerdir. Bu atasözlerinin bazılarında sadece bir veya birkaç farklı kelime kullanılırken bazılarında ise sadece bir veya birkaç kelimenin yeri değişmiştir. Örneğin: *hezâr dost kem est yek-duşmen bisyâr* [=Bin dost azdır bir düşman çoktur.] *Dost bin ise azdır, düşman bir ise çoktur*, *dest-i şikeste kâr kuned dil-i şikeste kâr ne-mî-kuned* [=Kırık el çalışır, kırık kalp çalışmaz.] *Kolu kırık işlemiş, gönlü kırık işlememiş*, *her çi dâned kıymet-i nuql u nebât* [=Eşek şekerin kıymetini ne bilir.] *Eşek hoşaftan ne anlar*, *pursân pursân be-ke'be reften be-tuvân* [=Sora sora Kâbe'ye varılır.] *Sora sora Kâbe bulunur*.

Bazı atasözlerinde ise aynı durum, aynı yapıda fakat farklı kelimelerle ifade edilmiştir. Örneğin: *men mî-güyem âsmân o mi-güyed résmân* [=Ben diyorum gök yüzü o diyor halat.] *Ben derim bayram haftası o der mangal tahtası*.

Bazı atasözlerinde kelime ve yapı ortaklığı olmasa da ifade ettiği durumlarda ortaklık bulunmaktadır. Örneğin: *eblehî guft ve kâhilî bâver kerd* [=Ebleh söyler ve tembel inanır.] *Bozacının şahidi şıracı*, *der miyân-i ceng nerh mî-pursed* [=Savaşın ortasında vergi sorar.] *Pencere köftü var, her şeyin bir vakti var, Terazi var tartı var her şeyin bir vakti var*, *zulm-i zâlim ber ser-i evlâd-i zâlim mî-reved* [=Zalimin zulmü evladının başına geçer.] *Dedesi koruk yemiş, torununun dişi kamaşmış*.

Eserde, şiir kaynaklı atasözleri de bulunmaktadır. Örneğin: *rûh-râ şuhbet-i nâ-cins 'ezâbîst elîm* (Hâfız-ı Şîrâzî, 2022, 367. gazel, 2. beyit) [=Ruha ağyarın sohbeti elim bir azap.] *Nadan ile sohbet etme, gir kapıyı rezele; nadan ile sohbet etmekten ariflere taş taşımak daha hayırlıdır* mısrasının kaynağı Hâfız-ı Şîrâzî'nin *Dîvân*'ıdır (Hâfız-ı Şîrâzî, 2022, 367. gazel, 2. beyit), *şeyd-râ çün ecel âyed süy-i şeyyâd reved* [=Eceli gelen av, avcıya gider.] *Eceli gelen (yeten) keçi çoban dayağına söykenir (sürtünür)* mısrasının kaynağı Câmî *Dîvân*'ıdır (Abdurrahman-ı Câmî, 898, s. 356).

³⁸ *yekî-râ bi-gîr ve dîgerî-râ de'vâ kun* (Dihhuda, 1984, s. 2059).

Eserdeki iki atasözünün kaynağının ise hadis-i şerif olduğu anlaşılmaktadır: *ez dost yek işâret ez mâ be-ser devîden* [=Dosttan gelen bir işaret ona canı gönülden koşmamıza yeter.] Kulum bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak varırım (Ebû 'l-Hüseyin Müslim, 2014a, s. 161), *te'cil néko nîst meger der 'emel-i heyr* [=Hayırlı iş dışında acele iyi değildir.] Şer işi uzat hayra dönsün, hayır işi acele et şerre dönmesin. (Gündüzbey *Yeşilyurt -Ml.) Hayırlı işleri yapmakta acele ediniz (Ebû 'l-Hüseyin Müslim, 2014b, s. 166).

Kaynakça

- Abdurrahman-ı Câmî (898). *Dîvân-ı Kâmil-i Câmî* (Ed. Haşim Rıza). Tahran: Çaphâne-yi Piruz.
- Aksoy, Ö. A. (1993a). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. 1: Atasözleri Sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Aksoy, Ö. A. (1993b). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. 2: Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi Yayınları.
- Albayrak, N. (2009). *Türkiye Türkçesinde Atasözleri* (1. basım.). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Alemdar, E. (2019). Türkçe Atasözü ve Deyim Hazinesine Atalar Sözü Mecmuası'ndan Katkılar. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö5), 112-124.
- Azmun, Y. (2007). Türkçe-Farsça Semantik İlişkilerine Genel Bir Bakış. *Türk Dilleri Araştırmaları*, (17), 23-82.
- Balcı, M. (2014). *Türkçe Farsça İlişkileri: Türkçenin Farsça Üzerindeki Etkilerine Dair Bir İnceleme*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Biray, N. (1999). Türkmence Nakıllar (Ata Sözleri). *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (Himmet BİRAY Özel Sayısı), 49-91.
- Bozkurt, N. (2012). Üc b. Unuk. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (C. 42, s. 34-35). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Dihhuda, A. E. (1984). *Emsâl u Hikem* (6. bs, C. 1-4). Tehran: Emîr-i Kebîr.
- Ebû 'l-Hüseyin Müslim (2014a). *Sahîh-i Müslim ve Tercemesi* (Çev. Mehmed Sofuoğlu). (C. 1-8, C. 8). İstanbul: İrfan Yayınları.
- Ebû 'l-Hüseyin Müslim (2014b). *Sahîh-i Müslim ve Tercemesi* (Çev. Mehmed Sofuoğlu). (C. 1-8, C. 1). İstanbul: İrfan Yayınları.
- Ensar Alemdar. (2018). *Kaynaktan Eğitime Atasözleri ve Deyimler Çelebioğlu Abdülhalim Hakkı Atalar Sözü Mecmuası (1.-538. Sayfalar)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Erzurumlu İbrahim Hakkı (1984). *Marifetname* (Çev. M. Fuad Başar). İstanbul: Kit-san.
- Gölpınarlı, A. (Çev.). (1968). *Hafız Divanı*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Hâfız-ı Şîrâzî (2022, Temmuz 4). *Divan*. <https://ganjoor.net/hafez/ghazal/sh367> [Erişim Tarihi 25.05.2022].
- Hâkânî, E. 'd-D. İ. (1375). *Dîvân-ı Hâkânî-yi Şîrvânî* (C. 1-2). Tahran: Neşr-i Merkez.
- Hasan-ı Şu'ûrî (2019). *Lisânu'l-Acem Ferheng-i Şu'ûrî* (Çev. O. Yılmaz). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Hüdâyî, & Kaçalın, M. S. (2016). *Dîvân*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hümâm-ı Tebrîzî (1972). *Dîvân-ı Hümâm-ı Tebrîzî* (Ed. Reşid Ayvazî). Tahran: Müessese-yi Tarih ve Ferheng-i İran.

- Kaçalin, M. S. (Ed.). (2019). *Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kızılözen, C. (2019). *Farsçada Türkçenin En Eski İzleri*. (1. baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Muzaffer Kılıç (2019). *Edirneli Deroîşi Hasan Hüsâmî'nin Tuhfetü 'l-Emsâl'i (İnceleme-Metin-Dizin)*. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Nâbî (2011). *Nabi Divani* (haz. Ali Fuat Bilkan) (2. baskı). İstanbul: Akçağ Yay.
- Özçelik, S. (2002). Türkçedeki Farsça Kelimelerde Görülen Ses Olayları. *Türk Dili*, (612), 1033-1041.
- Roebuck, T. (1824). *A Collection of Proverbs and Proverbial Phrases in the Persian and Hindoostanee Languages / 1 Persian*. Calcutta: Hindoostanee Press.
- Sa'dî-yi Şîrâzî (1864). *Gülîstan*. Kahire: Matbaa-yı Âmire.
- Sa'dî-yi Şîrâzî (1980). *Bostan ve Gülîstan* (Çev. K. R. Bilge). İstanbul: Meral Yayınevi.
- Sa'dî-yi Şîrâzî (2022a, Temmuz 4). *Gülîstan*. <https://ganjoor.net/search?s=اب+زندگی+اگر&author=7> [Erişim Tarihi 25.05.2022].
- Sa'dî-yi Şîrâzî (2022b, Temmuz 4). *Gazeliyât*. <https://ganjoor.net/saadi/mavaez/ghazal2/sh37> [Erişim Tarihi 25.05.2022].
- Sa'dî-yi Şîrâzî (2022c, Temmuz 5). *Gülîstan*. <https://ganjoor.net/saadi/golestan/dibache> [Erişim Tarihi 25.05.2022].
- Steingass, F. J. (1892). *A Comprehensive Persian-English Dictionary*. London: Librairie du Liban.
- Şahinoğlu, N. (1997). *Farsça Grameri: Sarf ve Nahiv*. İstanbul: Kitabevi Yayınları
- Şinasi ve Ebû 'z-Ziyâ (1302). *Durûb-ı Emsâl-i Osmâniyye*. Kostantiniyye: Matbaa-yı Ebû 'z-Ziyâ.
- Tokmak, N. (2001a). *Telaffuzlu Türkçe-Farsça Ortak Deyimler Sözlüğü*. Sözlük. İstanbul: Simurg Yayınları.
- Tokmak, N. (2001b). *Telaffuzlu Farsça-Türkçe Ortak Deyimler Sözlüğü*. Sözlük. İstanbul: Simurg Yayınları.
- Türkçe Sözlük* (2011). Türk Dil Kurumu Yayınları
- Yasin Yayla (2017). *Sözlüklerin Türkçe Kaynak Metin Olarak Kullanılması Bir Ansiklopedik Sözlük Örneği*. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Yayla, Y. (2021). Güncel Türkçe Sözlüklerde Arapça Asıllı Kelimeler İçin Kaynak Dil Olarak Farsça. *Zemin*, (1), 175-189.

Millet Kütüphanesi, Ali Emiri, 197 nr., 10a

والنور هزبه كما يقال بعد الراء كبعد الب اظهر منه الشرح ابيه
 من الامس القبانه لا يجمع الى ابيه حركه الافعال بطئه وحركه الراء
 سبعة راء في الطوب نغمه اخرى الطبر باطبر بصفا وكلام اللؤلؤ
 التاء ومنه يفر نغمه لا ينفعل القلب يدك ما لا يدك البصر انا
 فاحرفي مدبلله اذ اعظم المطلوبه فل العكس صحاب قوم عند قوم فواند
 بعضه ضروره اشارة ونفرت فارسيه
 اشارة عباتت چه حاجت بياشت ايملى نغمه وكاهلى باور كرد ايفضا
 الحسن مشهور اول اذ يسمى التكللى نغمه اول طعام اهل كلام التبرك
 تكم من روكس بايد كشد آمده با اوست نغمه باجارت از روستيك انا
 ارباب رويجه ابيه جاه واينه بسماه ارباب اهنت كاسيت ارباب
 فواحد و برضا بخت بر قدر خود سوار شد بر ماه بر ماه بجم
 فتمه بنواه برك سياست نغمه رويج ناطا انا نود بواج خبر و
 بيزى كه از گناه رفت بر كرد در نيا بفاضى برود تعجل نكوت مكره
 تان قوم بضمه بد بختور تان ابيه غوج ايه عفت تم
 عمل خبر رفت بد بخت هم انا بجم چه مخام نود جاه بناب دراه
 انا رفت بد بخت هم انا بجم چه مخام نود جاه بناب دراه
 نغمه اول به ريد افاضه حابه كه باكت از محابه چه باكت
 ملك حاكم اول معاجاه حاكم بجمه - و نمانى بكيه بجمه - و نمانى ها بكم
 مورد به ضايبه باشد هوى هوى هوى هوى هوى هوى هوى هوى هوى هوى
 ضايبه بالانج ركرامه حرم راند فمت نقل و نمان هواب براره
 مكره دست نكته كار كدره نكته كار بكمه دست بر نكته بجمه
 ناري در ماه چه بكي در و بسى وقاعه در نكته فراغت در بابه ملك بجم
 بجمه در بوانه باج ناغم نود بكرامه هورند ريدار روست منه عمت جاه
 مور شني طوفانها - و هاضم كذاست نغمه انا از بوانه نكوت نغمه
 شاه اهمقبت - ناه - و رهانج كذاست نغمه انا از بوانه نكوت نغمه
 ابيه مرد نكوت نكوت نكوت نكوت نكوت نكوت نكوت نكوت نكوت نكوت

Millet Kütüphanesi, Ali Emiri, 197 nr., 10b

